

Eric Blanc: Revolutionen i Finland

[Ur [Jacobin magazine](#), 15 maj 2017. Eric Blanc är historiker i Oakland, Kalifornien. Har skrivit *Anti-Colonial Marxism: Oppression & Revolution in the Tsarist Borderlands*. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Den bortglömda finska revolutionen har kanske fler lärdomar för oss idag än händelserna i Ryssland 1917.

Folkmassor under generalstrejken i Helsingfors, 1905. Nationella historiedepartementet, bild- och fotoarkivet.

Under det senaste seklet har redogörelser för revolutionen 1917 vanligtvis koncentrerat sig på Petrograd och de ryska socialisterna. Men det ryska tsardömet utgjordes huvudsakligen av icke-ryssar – och omvälvningarna i tsardömets periferi var ofta lika explosiva som i centrum.

Störtandet av tsarismen i februari 1917 utlöste en revolutionär våg som omedelbart omfattade hela Ryssland. Det kanske mest enastående av dessa uppror var den finska revolutionen, som en forskare har kallat ”1900-talets mest entydiga klasskrig i Europa”.

Det unika med Finland

Finnarna skilde sig från alla andra nationer under det tsaristiska styret. Finland annekterades från Sverige 1809 och tilläts ha regeringsautonomi, politisk frihet och så småningom till och med ett eget demokratiskt valt parlament. Även om tsaren försökte begränsa landets autonomi, så liknade det politiska livet i Helsingfors Berlin mycket mer än Petrograd.

Under en period då socialister på andra ställen i Tsarrysland tvingades organisera sig i underjordiska partier och jagades av den hemliga polisen, så verkade det Finska socialdemokratiska partiet (SDP) öppet och lagligt. Precis som de tyska socialdemokraterna byggde finnarna från och med 1899 ett proletärt massparti och en kompakt socialistisk kultur med egna samlingslokaler, och kvinnogrupper, körer och sportföreningar för arbetare.

Politiskt var den finska arbetarrörelsen övertygad om en parlamentariskt inriktad strategi för att tålmodigt skola och organisera arbetarna. Dess politik var till en början återhållsam: det var ovanligt med tal om revolution och vanligt med samarbete med liberalerna.

Men SDP var unikt bland Europas lagliga socialistiska masspartier genom att det blev *mer* stridbart under åren innan Första världskriget. Om Finland inte hade varit en del av tsardömet är det sannolikt att den finska socialdemokratin skulle ha utvecklats längs samma moderata väg som de flesta socialistiska partierna i Västeuropa, där byråkratiseringen och partiernas allt större anpassning till parlamenten marginaliserade radikalerna.

Men Finlands deltagande under revolutionen 1905 fick partiet att svänga åt vänster. Under generalstrejken i november 1905 förundrades en finsk socialistisk ledare över det folkliga upproret:

Vi lever i en underbar tid ... Folk som var ödmjuka och nöjda med att bära slaveriets börda har plötsligt kastat av sig sitt ok. Grupper som hittills har ätit furubark kräver nu bröd.

I efterdyningarna till revolutionen 1905 upptäckte moderata socialistiska parlamentsledamöter, fackföreningsledare och funktionärer att de var i minoritet inom SDP. Från och med 1906 försökte partiets majoritet tillämpa en inriktning som hade utarbetats av den tyske marxistiska teoretikern Karl Kautsky, och de fyllde sin lagliga taktik och parlamentariska inriktning med en hård klasskampspolitik. ”Klasshat ska välkomnas eftersom det är en dygd”, förkunnade en partipublikation.

Bara en självständig arbetarrörelse, tillkännagav SPD, kunde främja arbetarnas intressen, försvara och utvidga Finlands självstyre från Ryssland och erövra fullständig politisk demokrati. Så småningom skulle den socialistiska revolutionen bli en uppgift för dagen, men fram tills dess skulle partiet försiktigt bygga upp sin styrka och undvika förhastade sammandrabbningar med den härskande klassen.

Denna revolutionära socialdemokratiska strategi – med sitt stridbara budskap och långsamma men stadiga metoder – var spektakulärt framgångsrik i Finland. 1907 hade mer än etthundratusen arbetare anslutit sig till partiet och gjort det till världens största parti i förhållande till folkmängden. Och i juli 1916 gjorde den finska socialdemokratin historia genom att bli det första socialistiska partiet i något land att få majoritet i parlamentet. Men på grund av de föregående årens tsaristiska ”russifiering” hade den ryska administrationen större delen av statsmakten. Först 1917 ställdes SDP

inför utmaningen att ha en parlamentarisk socialistisk majoritet i ett kapitalistiskt land.

De första månaderna

Nyheten om februariupproret i det närbelägna Petrograd kom som en överraskning för Finland. Men när ryktena väl hade bekräftats gjorde de ryska soldater som var stationerade i Helsingfors uppror mot sina officerare, vilket ett ögonvittne beskriver:

På morgonen marscherade soldater och matrosar med röda fanor på gatorna, delvis i demonstrationståg som sjöng marseljåsen, delvis i mindre grupper som delade ut röda band och tygstycken. Patruller av beväpnade meniga soldater strövade omkring överallt i staden och avväpnade alla officerare, som om de gjorde minsta motstånd eller vägrade ta emot den röda symbolen sköts ner och lämnades kvar där de fallit.

Ryska administratörer kastades ut, ryska soldater som var stationerade i Finland förklarade sig lojala med Petrogradsovjeten, och den finska poliskåren krossades underifrån. Den konservativa författaren Hennings Söderhjelm's ögonvitnesskildring av revolutionen – ett ovärderligt exempel på den finska elitens åsikter – beklagade att staten hade förlorat sitt våldsmonopol:

Det var [finska SDP:s] uttalade politik att krossa polisen fullständigt. Polismakten hade redan under revolutionens inledning drivits bort av de ryska soldaterna och den repade sig aldrig igen. ”Folket” hade inget förtroende för denna institution, och i dess ställe bildades lokala kårer för att upprätthålla ordningen, en ”milis”, vars män skulle tillhöra Arbetarpartiet.

Vad skulle komma istället för den gamla lokala ryska administrationen? En del radikaler krävde en röd regering, men de var i minoritet. Precis som i resten av tsardömet svepte krav på ”nationell enhet” genom Finland i mars. I hopp om att få omfattande självstyre från den nya ryska provisoriska regeringen bröt en del av de moderata SDP-ledarna med partiets gamla ståndpunkt och anslöt sig till en koalitionsregering ihop med de finska liberalerna. Olika radikala socialister fördömde det som ett ”förräderi” och ett flagrant brott mot SDP:s marxistiska principer – men andra viktiga ledare gick med på att gå med i regeringen för att förhindra en splittring av partiet.

Finlands politiska smekmånad blev kortlivad. Den nya koalitionsregeringen fångades snabbt i klasskampens korseld när en aldrig tidigare skådad kampvilja bröt ut på Finlands arbetsplatser, gator och landsbygdsområden. En del finska socialister lade de mesta ansträngningarna på att bygga arbetarmiliser. Andra talade för strejker, stridbar facklig politik och aktivism på verkstadsgolvet.

Söderhjelm beskriver dynamiken:

Proletariatet bönade och bad inte längre, utan krävde och yrkade. Jag tror aldrig att arbetarna, och speciellt de mer råbarkade, har känt sig så fyllda av makt som år 1917 i Finland.

Finlands elit hade till en början hoppats att de moderata socialisternas inträde i koalitionsregeringen skulle tvinga SDP att överge sin klasskampslinje. Söderhjelm beklagade att dessa förhoppningar gäckades:

Ett rent pöbelvälde utvecklades oväntat snabbt ... Först och främst [kan det skyllas på] Arbetarpartiets taktik ... Även om Arbetarpartiet i sitt mest officiella agerande således iakttog en viss värdighet, så fortsatte dess agitationspolitik mot bourgeoisien med oförtröttlig iver.

Även om de moderata socialisterna i den nya regeringen, liksom deras allierade fackliga ledare, försökte dämpa det folkliga upproret, så krävde partiets yttersta vänster konsekvent en brytning med borgarklassen. Mellan dessa socialistiska ytterligheter vacklade en formlös centristisk strömning som gav den nya regeringen ett begränsat stöd. Och även om de flesta av SDP:s ledare i allmänhet fortsatte att lägga största vikten vid det parlamentariska området så stödde majoriteten – eller hängde de åtminstone på – uppsvinget underifrån.

Inför det oväntade stödet för motståndet blev Finlands borgarklass alltmer stridslysten och kompromisslös. Historikern Maurice Carrez konstaterar att den finska överklassen aldrig fann sig i att ”dela makten med en politisk bildning som de betraktade som djävulen förkroppsligad”.

Klasspolarisering

På sommaren började den finska koalitionsregeringen falla ihop. I augusti hade imperiets livsmedelsförsörjning kollapsat och svältspöket grep tag om de finska arbetarna. I början av månaden bröt det ut matkravaller och SDP:s organisation i Helsingfors fördömde regeringens vägran att vidta beslutsamma åtgärder för att ta itu med krisen. ”De hungrande arbetarmassorna förlorade snart fullkomligt förtroendet till koalitionsregeringen”, anmärkte Otto Kuusinen, SDP:s främste vänster-teoretiker, som påföljande år skulle grunda det finska kommunistpartiet.

Socialisternas oförsonlighet under kampen för nationell frigörelse ökade klasspolariseringen ännu mer. De finska socialisterna kämpade hårt för att få slut på den ryska regeringens inblandning i landets inre liv. Genom att erövra självständighet hoppades de kunna utnyttja sin parlamentariska majoritet – och sin kontroll över arbetarmiliserna – för att driva igenom ett ambitiöst politiskt och socialt reformprogram.

En socialistisk ledare förklarade i juli att ”hittills har vi varit tvungna att kämpa på två fronter – mot vår egen bourgeoisie och mot den ryska regeringen. Om vårt klasskrig ska bli framgångsrikt, om vi ska kunna samla all vår styrka på en front, mot vår egen bourgeoisie, behöver vi självständighet, som Finland redan är moget för.”

Av sina egna skäl ville också Finlands konservativa och liberaler stärka det finska självstyret. Men de var inte beredda att ta till revolutionära metoder för att uppnå detta mål – i allmänhet stödde de inte heller SDP:s framstöt för att erövra fullständig självständighet.

Sammandrabbningen ägde till sist rum i juli. Den socialistiska majoriteten föreslog en milstolpe i det finska parlamentet, nämligen en motion om *valtalaki* (Maktlag) som ensidigt förkunnade en fullständig finsk suveränitet. *Valtalaki* godkändes den 18 juli, efter hårt motstånd från den konservativa minoriteten i parlamentet. Men den ryska provisoriska regeringen under Alexander Kerenskij avvisade omedelbart *valtalakis* giltighet och hotade att ockupera Finland om det inte respekterade dess utslag.

När de finska socialisterna vägrade att backa eller ge upp *valtalaki* tog Finlands liberaler och konservativa chansen. I hopp om att isolera SDP och göra slut på deras majoritet i parlamentet, stödde och legitimerade de på ett cyniskt sätt Kerenskij's beslut att upplösa det demokratiskt valda finska parlamentet. Nya val till parlamentet utlystes, där icke-socialisterna fick en snäv majoritet.

Upplösningen av Finlands parlament utgjorde en avgörande vändpunkt. Fram tills dess hade arbetarna och deras representanter haft stora förhoppningar om att parlamentet skulle kunna användas som ett medel för social frigörelse. Kuusinen förklarade att

Våra borgare hade icke militär, icke ens en tillförlitlig polis ... Socialdemokratien tycktes hava alla skäl för att hålla sig på den parlamentariska laglighetens väg; på den vägen tycktes den kunna avpressa borgarna den ena segern efter den andra.

Men för ett allt större antal arbetare och partiledare blev det uppenbart att parlamentet hade överlevt sin användbarhet.

Socialister fördömde den antidemokratiska kuppen och skällde ut borgarklassen för att den konspirerade med den ryska staten mot Finlands nationella rättigheter och demokratiska institutioner. Enligt SDP var det nya parlamentariska valet olagligt och segern hade uppnåtts med hjälp av ett utbrett valfusk. I mitten av augusti beordrade partiet alla sina medlemmar att avgå ur regeringen. Inte mindre betydelsefullt var att de finska socialisterna alltmer allierade sig med bolsjevikerna, det enda ryska parti som stödde deras offensiv för självständighet. Alla sidor hade kastat handsken och det hittills fredliga Finland rusade fram mot en revolutionär explosion.

Kampen om makten

I oktober hade krisen i det ryska imperiet nått en kokpunkt. Finska arbetare i städerna och på landsbygden krävde ilsket att deras ledare skulle gripa makten. Våldsamma sammandrabbningar började bubbla upp i hela Finland. Men många i SDP:s ledning fortsatte att tro att ögonblicket för en revolution kunde skjutas upp tills arbetarklassen var bättre organiserad och beväpnad. Andra var rädda för att överge den parlamentariska scenen. Med socialistledaren Kullervo Manners ord i slutet av oktober:

Vi kan inte undvika revolutionen särskilt länge ... Tilltron till den fredliga verksamhetens värde har gått förlorad och arbetarklassen börjar lita till enbart sin egen styrka ... Jag skulle bli överförtjust om vi har fel om att revolutionen närmar sig snabbt.

Efter att bolsjevikerna hade erövrat makten i oktober verkade det som om Finland skulle bli nästa på tur. Utan militärt stöd från den ryska provisoriska regeringen var Finlands elit farligt isolerad. De tiotusentals ryska soldater som var stationerade i Finland stödde i allmänhet bolsjevikerna och deras uppmaning till fred. ”Bolsjevismens segervåg kommer att ge våra socialister vatten på sin kvarn, och de är säkert förmögna att få den att snurra”, observerade en finsk liberal.

SDP:s medlemmar och bolsjevikerna i Petrograd anmodade de finska socialistledarna att omedelbart gripa makten. Men partiets ledarskap kom med undanflykter. Det var osäkert för alla om den bolsjevikiska regeringen skulle kunna överleva mer än några dagar. De moderata socialisterna hängde kvar vid förhoppningen att det skulle gå att hitta en fredlig parlamentarisk lösning. En del radikaler hävdade att det var både möjligt och angeläget att gripa makten. De flesta ledarna vacklade mellan dessa två alternativ.

Kuusinen erinrade sig partiets obeslutsamhet i detta kritiska ögonblick: ”Inför dessa tecken vacklade nu vi på klasskampens grund stående socialdemokrater”, åt den ena och andra sidan,

vacklade först i början kraftigt åt revolutionens sida – till dess vi ryggade tillbaka.”

Partiet kunde inte komma överens om ett väpnat uppror, utan kallade den 14 november istället till generalstrejk till försvar för demokratin mot borgarklassen, för arbetarnas trängande ekonomiska behov och för finsk suveränitet. Svaret underifrån blev överväldigande – det gick i själva verket mycket längre än det relativt försiktiga uppropet till strejk.

Finland stannade upp. I olika städer tog lokala SDP-organisationer och Röda garden makten, ockuperade strategiska byggnader och arresterade borgerliga politiker.

Det föreföll som om detta mönster av uppror snart skulle upprepas i Helsingfors. Den 16 november röstade generalstrejksrådet i huvudstaden för att gripa makten. Men när moderata fackliga och socialistiska ledare fördömde beslutet och avgick från organet, slog rådet redan samma dag till reträtt. Det beslutade att ”eftersom en så stor minoritet hade en annan åsikt, kan rådet i detta ögonblick inte börja ta makten i arbetarnas händer, utan kommer att fortsätta att verka för att öka trycket mot bourgeoisien”. Strax efteråt blåstes strejken av.

Den finska historikern Hannu Soikkanen har understrukt att strejken i november var ett missat tillfälle:

Det finns knappast någon tvekan om att detta var det bästa tillfället för arbetarorganisationerna att ta makten. Trycket underifrån var enormt, och kampviljan var som störst ... Men generalstrejken övertygade med få undantag bourgeoisien om den akuta faran från socialisterna. De utnyttjade tiden fram tills dess inbördeskriget bröt ut öppet för att organisera sig under ett beslutsamt ledarskap.

Efter att ha konstaterat SDP:s tvekan att ta till massaktioner har Anthony Upton hävdad att ”de finska revolutionärerna allmänt sett var historiens mest bedrövliga revolutionärer”. Om vår historia skulle sluta i november så skulle ett sådant påstående kunna hålla – men senare händelser visade att den finländska socialdemokratins revolutionära hjärta till slut fick överhanden.

Efter generalstrejken letade frustrerade arbetare i allt större utsträckning reda på vapen och övergick till direkta aktioner. På samma sätt förberedde sig borgarklassen för inbördeskrig genom att bygga upp sin ”vitgardistiska” milis och vända sig till den tyska regeringen för militärt stöd.

Trots att den sociala sammanhållningen snabbt bröt samman, fortsatte många socialistledare att engagera sig i fruktlösa parlamentariska förhandlingar. Men den här gången sträckte SDP:s vänster på ryggen och förkunnade att en ytterligare fördröjning av de revolutionära aktionerna bara skulle leda till katastrof. Efter en lång rad interna strider under december och början av januari vann radikalerna till sist.

I januari omvandlades SDP:s revolutionära ord till slut till handling. Som signal på att upproret hade börjat tände partiets ledare på kvällen den 26 januari en röd lykta i tornet på Arbetarnas hus i Helsingfors. Under de efterföljande dagarna grep socialdemokraterna och de arbetarorganisationer som var anknutna till dem utan större problem makten i alla större städer i Finland – men däremot behöll överklassen greppet om landsbygden i norr.

Upprorsmakarna i Finland utfärdade en historisk kungörelse som tillkännagav att revolutionen var

nödvändig eftersom den finska borgarklassen och den utländska imperialismen hade lett en kontrarevolutionär ”kupp” mot arbetarnas erövringar och demokrati:

Från och med nu tillhör den revolutionära makten i Finland arbetarklassen och dess organisationer ... Den proletära revolutionen är ädel och sträng ... sträng mot folkets oförskämnda fiender, men redo att ge hjälp till de förtryckta och utstötta.

Trots att den nybildade röda regeringen till en början försökte slå in på en relativt försiktig politisk linje sjönk Finland snabbt ner i ett blodigt inbördeskrig. Dröjsmålet att gripa makten stod den finska arbetarklassen dyrt, ty i januari hade huvuddelen av de ryska trupperna återvänt hem. Borgarklassen hade utnyttjat de tre månaderna efter novemberstrejken för att bygga upp sina trupper i Finland och Tyskland. I slutändan förlorade mer än 75.000 finska röda livet under kriget. Och efter att högern i april 1918 hade krossat den Finska socialistiska arbetarrepubliken kastades ytterligare 80.000 arbetare och socialister i koncentrationsläger.

Historiker är splittrade i frågan huruvida den finska revolutionen kunde ha segrat om den hade börjat tidigare och hade använt en mer offensiv politisk och militär taktik. Vissa hävdar att den i slutändan avgörande faktorn var den tyska imperialistiska militära invasionen i mars och april 1918. Kuusinen gör ett liknande bokslut:

Den tyska imperialismen hörde våra borgares böner och var färdig att sluka deras lands nyvunna självständighet, som på de finska socialdemokraternas yrkan kort förut hade fåtts som gåva av Rysslands socialistiska rådsrepublik. De finska borgarnas nationalkänsla led därvid icke det ringaste och det främmande imperialistiska oket skrämde dem ej nu, då deras fädernesland var på väg att bli det arbetande folkets fädernesland. Hellre läto de allt folket till offer åt den tyska storrövaren, blott de själva fingo den blygsamma platsen som slavfogdar.

Lärdomar

Hur ska vi förstå den finska revolutionen? Det mest uppenbara är att den visar att arbetarnas revolution inte bara var ett fenomen i Rysslands centrum. Till och med i det fredliga, parlamentariska Finland blev det arbetande folket alltmer övertygat om att bara en socialistisk regering kunde erbjuda en utväg ur samhällets kris och det nationella förtrycket.

Inte heller var bolsjevikerna det enda partiet i tsardömet som kunde leda arbetarna till makten. På många sätt bekräftar det finska SDP:s erfarenheter den traditionella syn på revolutionen som Karl Kautsky förespråkade: med hjälp av tålmodig klassmedveten organisering och skolning erövrade socialisterna majoriteten i parlamentet, vilket fick högern att upplösa institutionen, vilket i sin tur utlöste en revolution som leddes av socialisterna.

Partiets förkärlek för en defensiv parlamentarisk strategi hindrade det i slutändan inte från att störta det kapitalistiska styret och ta steg i riktning mot socialismen. I motsats till det vidmakthöll den byråkratiserade tyska socialdemokratin – som för längesedan hade övergivit Kautskys strategi – aktivt det kapitalistiska styret 1918-1919 och krossade med våld försöken att störta det.

Men Finland visade inte bara en revolutionär socialdemokratis styrkor utan också dess möjliga begränsningar: tvekan att överge den parlamentariska scenen; underskattning av massaktioner; och en tendens att vika sig för de moderata socialisterna för partienhetens skull.